

Το τέλος του ανθρωπισμού

Φιλήμονας Πατσάκης*

Υπάρχει κάποια αδιόρατη γραμμή που συνδέει τη Βαλτιμόρη, το Φέργκιουσον, τη Λεκάνη της Μεσογείου, τη Συρία, τη Λιβύη, την Ουκρανία και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών-προσφύγων που «κοσμούν» όλες τις δυτικές κοινωνίες; Οι εκρήξεις-εξεγέρσεις που στιγματίζουν τις περιοχές των ΗΠΑ, ενώ δείχνουν να έχουν αφετηρία την ίδια αφορμή, τη βάνανυση δολοφονία από αστυνομικούς μελών της αφροαμερικανικής κοινότητας, δεν έχουν ως κινητήριο μοχλό την οργή που εκδηλώθηκε στο Λος Αντζελες το 1992. Εμφορούνται από την απελπισία που προκαλεί η γνώση ότι τελείωσε οριστικά η διαφωτιστική συνθήκη που θεωρούσε τον άνθρωπο αυταξία.

Αυτή η απελπισία δεν έχει μόνο αμυντικά χαρακτηριστικά όπως θα περίμενε κανείς, αλλά έχει και μια συνθήκη αναγνώρισης ότι το κράτος δεν μπορεί να διασφαλίσει σταθερές συνθήκες νομικής υπόστασης στους πολίτες που συγκροτούν το έθνος-κράτος, αλλά ακόμα περισσότερο δεν μπορεί να διασφαλίσει τους όρους της ζωής. Αυτή η συνθήκη αναγνωρίζεται και από την εξουσία και κάνει τους 570 νεκρούς από αστυνομική δράση, που είναι ο επίσημος απολογισμός μέχρι τώρα στις Ηνωμένες Πολιτείες, μέρος ενός κηρυγμένου και όχι ακήρυκτου εμφυλίου· άλλωστε εδώ και καιρό υπάρχει και εφαρμόζεται νόμος που ορίζει ότι το πλεονάζον πολεμικό υλικό που φεύγει από το Ιράκ και το Αφγανιστάν πηγαίνει κατά προτεραιότητα στην επάνδρωση των μονάδων της Αστυνομίας και της Εθνοφυλακής στην Αμερική.

Με μια διαδικασία που παραδίδει όλο και μεγαλύτερες ζώνες της κοινωνικής συγκρότησης σε μια κατάσταση εξαίρεσης, με τους αντιτρομοκρατικούς και αντιμεταναστευτικούς νόμους να δημιουργούν τους όρους οριστικής αλλοίωσης του νομικού πολιτισμού, για τον οποίο τόσο περηφανεύονταν μέχρι τώρα οι Δυτικοί δημοκράτες, η ανάγκη αντίστασης αποκτά οιονεί υπαρξιακά χαρακτηριστικά. Το ότι η Λεκάνη της Μεσογείου έχει

μετατραπεί από «σταυροδρόμι πολιτισμών» σε νεκροταφείο 30.000 ανθρώπων τον χρόνο είναι αποτέλεσμα ενός πολέμου χαμηλής έντασης που διεξάγεται πολλά χρόνια τώρα.

Οι εμφύλιοι, των οποίων η ένταση ξενίζει και η έκταση ξαφνιάζει, αποδεικνύουν ότι βιώνουμε το τέλος της μεταπολεμικής συνθήκης συγκρότησης του κόσμου και την αρχή μιας περιόδου με μόνο ενοποιητικό στοιχείο τον φόβο. Ο πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία ήταν από την αρχή στραμμένος στο εσωτερικό των δυτικών κοινωνιών, η στρατιωτικοποίηση του εσωτερικού των κοινωνιών και η επιβολή μιας αστυνομικής λογικής στο εξωτερικό έχουν διαμορφώσει έντονη ρευστότητα. Ενώ το επιστέγασμα της πολιτικής αυτής θεωρήθηκε η περίφημη θεωρία της οικοδόμησης εθνών (nation building), το οποίο ήταν το δόγμα που δέσποζε στην επέμβαση στη Λιβύη, τελικά οδηγηθήκαμε στην απόλυτη κατάρρευση όχι μόνο εθνών αλλά και ολόκληρων περιοχών.

Καθώς οι υποσχέσεις του συστήματος για διαρκή πρόοδο, ευημερία, για το τέλος των εποχών του πολέμου και του πόνου αποδείχτηκαν φρούδες, είμαστε μπροστά στη συγκρότηση ενός κόσμου βασισμένου στο συναίσθημα του φόβου ως μοναδικού μέσου συναίνεσης. Η έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ε.Ε. για το μεταναστευτικό ζήτημα δεν απέδειξε, όπως πολλοί θέλουν να παρουσιάσουν, ένα ηθικό έλλειμμα στην ελίτ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίθετα έδειξε συνέπεια και συνέχεια στις στοχεύσεις και τις επιδιώξεις των εξουσιαστικών μηχανισμών.

Η ανάγκη μιας πολεμικής αντιμετώπισης των ροών των μεταναστών είναι μέρος της αντιτρομοκρατικής εκστρατείας και όχι διαχείριση των συνεπειών της. Μα καλά, δεν βλέπουν ότι η βάση της τεράστιας εισροής προσφύγων είναι οι πολεμικές συρράξεις σε έναν τεράστιο γεωγραφικά χώρο; Δεν είναι μόνο η Συρία, είναι η Υεμένη, η Ερυθραία, η Νιγηρία, η Λιβύη, που αποτελούν πλέον κατεστραμμένες ζώνες. Έτσι ακριβώς κατέρρευσε και η νομική διάκριση μεταξύ προσφύγων και μεταναστών, μια διάκριση που στήριξε τη δημιουργία της λογικής του παράνομου ανθρώπου. Τώρα που η ισορροπία ανατράπηκε και το σύνολο σχεδόν των

ανθρώπων ρούν αντιστοιχεί σε αυτό που όριζαν ως πρόσφυγα και επειδή νομικά δεν είναι εύκολη η αποβολή τους, στηρίζουν την πολιτική τους στην προσπάθεια της φυσικής εξόντωσης και αποτροπής.

Η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, που επικαλείται το ασαφές πλαίσιο της συγκρότησης του έθνους με βάση το αίμα, ειδικά για την περίοδο που ζούμε, είναι μια απόφαση-σταθμός. [1] Όλη αυτή η ζοφερή περίοδος βίας, αποκλεισμού, φτώχειας, έντασης μιας πορείας του νομικού οπλοστασίου προς ολοκληρωτικές πλευρές, τονίζει τη φράση «δεν υπάρχει εναλλακτική» που προσπαθούν να την κάνουν τη ρίζα της παθητικότητας και κατά προέκταση της λογικής της ανάθεσης.

Τα όρια αυτής της ανάθεσης μας τα δείχνει η ικανοποίηση της αριστερής μας κυβέρνησης από τα αποτελέσματα της συνόδου κορυφής της Ε.Ε. για το μεταναστευτικό, η εν πολλοίς διατήρηση των στρατοπέδων συγκέντρωσης και μια έντονη ενασχόληση με αυτό που λέγεται διαχείριση και «ρεαλισμός». Το τέλος όμως της ανάθεσης μπορεί να σημάνει την αρχή μιας νέα συλλογικής αίσθησης του ανήκειν, την αρχή μιας διαδικασίας συγκρότησης της αυτοδιεύθυνσης, την αίσθηση του αυτοπροσδιορισμού και τη διεύρυνση της έννοιας της αλληλεγγύης ώστε να περιλαμβάνει το σύνολο των όρων της ζωής.

Μιας αλληλεγγύης που θα διαλύει κάθε σκέψη αποκλεισμού και θα θεωρεί τον πρόσφυγα μέλος της κοινωνικής δομής. Αυτό προϋποθέτει και την ανάγκη να αναδειχτεί ότι ο στρατός, η αστυνομία και ο σύγχρονος νομικός πολιτισμός είναι μέρη του προβλήματος, και όχι λύσεις στη βάση της ασφάλειας.

[1] Η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας έκρινε αντισυνταγματικό τον νόμο Ραγκούση για την ιθαγένεια και το σκεπτικό του επιδιώκει να τονίσει την αναγκαιότητα να επανακαθοριστούν οι πολιτικοί δεσμοί του έθνους με μοναδικό κριτήριο τον νόμο του αίματος.

** συγγραφέας, μέλος της συντακτικής ομάδας του περιοδικού*

Τα Κινήματα στο Τέλος της Εποχής των Ηγεμονιών

Φιλήμονας Πατσάκης

Τι είναι σήμερα τα κινήματα, τι ορίζουν και πώς προτίθενται να φέρουν την κοινωνική αλλαγή; Αυτή είναι μια δύσκολη ερώτηση διότι, καθώς επιθυμείς να την επεξεργαστείς, πέφτεις πάνω σε απρόσμενες πολλαπλότητες. Τα κινήματα δείχνουν να μην έχουν κάτι ενιαίο ως άξονα διεκδίκησης ώστε με βάση αυτόν να μπορούμε να δομήσουμε μια θεωρητική ανάλυση. Το υποκείμενο ως εννοιολογικός πυρήνας έχει χάσει τη συνεκτικότητά του και η συζήτηση επικεντρώνεται σε νέα θεωρητικά σχήματα που αναφέρονται στην έννοια του πλήθους, στις μοναδικότητες κτλ. Την ίδια στιγμή δεν μπορείς να αγνοήσεις κάποιες τάσεις σύνδεσης ανάμεσα στα κινήματα που εμφανίζονται μετά τους Ζαπατίστας, μια ανεπαίσθητη κλωστή δείχνει να συνδέει τις πλατείες, το κίνημα Occupy, τις Αραβικές εξεγέρσεις, τον Δεκέμβρη, τις εξεγέρσεις στα μητροπολιτικά κέντρα, την παγκόσμια αντίδραση σε επενδυτικά σχέδια που αλλοιώνουν το περιβάλλον ενός τόπου (Κερατέα, Χαλκιδική, πλατεία Ταχρίρ), τις απόπειρες αντικατάστασης του κοινωνικού κράτους με διαδικασίες αλληλεγγύης και κοινωνικοποίησης των κοινών, τις απόπειρες οι εργαζόμενοι να πάρουν τον έλεγχο του χώρου εργασίας τους κτλ. Υπάρχουν στοιχεία συνέχειας και ασυνέχειας σε όλα αυτά.

Αυτό που θα προσπαθήσουμε να δείξουμε είναι ότι κύριος ενοποιητικός παράγοντας σε όλα αυτά είναι η αδυναμία του

κράτους να ορίσει τους όρους της ζωής. Αυτό δημιουργεί μια συνολική ρευστότητα που καθορίζει τις κοινωνικές διεργασίες. Η φαντασίωση ότι υπάρχει ένας μόνο σωστός τρόπος για την επιδίωξη της κοινωνικής αλλαγής έχει εκπέσει, η δημιουργία εναλλακτικών είναι μια πρωτόγνωρη διαδικασία συνολικής αλλαγής όλων των μορφών συγκρότησης. Η παλιά μπολσεβίκικη θέση για το πέρασμα από τον αυθορμητισμό στην οργάνωση και η επέκτασή της σε ένα ολιστικό σχέδιο πρωτοποριών, είναι μακριά από το σήμερα. Μια νέα συλλογική οικοδόμηση της ελευθερίας είναι κάτι που τα σύγχρονα κινήματα, το καθένα με τον τρόπο και τις αντιφάσεις του, προσπαθούν να ανιχνεύσουν.

Τα ερμηνευτικά σχήματα που μας έχουν στοιχειώσει καταρρέουν και δεν έχουν μέχρι στιγμής αντικατασταθεί από κάποια άλλα. Σε αυτό το κενό εντρυφούν προσπάθειες αναστήλωσης των καθιερωμένων, που όμως έχουν ταχθεί στην αποτυχία. Από την άλλη, εμφανίζονται και προσπάθειες δημιουργίας ενός ουσιαστικού πλαισίου διαλόγου και αναζήτησης. Σε αυτόν τον διάλογο κυριαρχεί η διάσταση της μη καθιέρωσης, της μη εγκαθίδρυσης μιας μεγάλης και απρόσβλητης αλήθειας, αλλά της προσπάθειας δημιουργίας μιας νέας συμμετοχής, ενός νέου πολιτικού περιβάλλοντος μακριά και έξω από τις εξουσιαστικές πρακτικές. Χωρίς την ανάγκη αναζήτησης επαναστατικών υποκειμένων, πρωτοπόρων κομμάτων και κάθε είδους -ισμών, μένει μια προσπάθεια ανασύνθεσης του κοινωνικού ιστού με βάση την άμεση δημοκρατία, τη δυνατότητα των κινημάτων να δρουν συντακτικά, την εμπλοκή της κοινωνίας στη δημιουργία νέων ορισμών, τη μάχη για την επανάκτηση του δημόσιου χώρου, που περιλαμβάνει και τη νέα οριοθέτηση απέναντι σε ό,τι ονομάζεται κοινό αγαθό.

Τα κινήματα και οι εξεγέρσεις που δείχνουν να σηματοδοτούν την εποχή μας δεν έχουν ενιαίο κέντρο καθοδήγησης, δεν προβάλλουν συνεκτικά αιτήματα, όμως φαίνεται να επηρεάζουν καθοριστικά τον τρόπο που αναδιατάσσονται οι κοινωνίες.

Οι άνθρωποι αισθάνονται πλέον την ανάγκη να διατηρήσουν το

ίδιο τους το γίγνεσθαι ως μια αυτόνομη περιοχή καθώς η ύπαρξή μας ως ιδιαιτερότητας πιέζεται από μια εξουσία που προτάσσει μια διαδικασία ακραίου ετεροκαθορισμού.

Η ταυτόχρονη αποτυχία των συνδικαλιστικών και κομματικών συσσωματώσεων δίνει τη θέση της σε νέες θεσπίσεις, ρευστά κινήματα και νέες αναδυόμενες ταυτότητες. Αυτή η κρίση εκπροσώπησης και ενσωμάτωσης έχει μεγαλύτερο βάθος απ' ό,τι νομίζαμε, πηγάζει από τη διάλυση του κοινωνικού ιστού αλλά και από την αμφισβήτηση της μεγαλύτερης συνθήκης παραγωγής ομοιογένειας και ταυτότητας που είναι το έθνος-κράτος. Το κράτος αρχικά αποτυγχάνει να συγκροτήσει μια ενότητα, να συνθέσει τους διάσπαρτους και ασύνδετους ψυχισμούς σε ένα σώμα. Η συστημική κρίση δημιουργεί μια εντροπία που δεν είναι φανερή στην έλλειψη κυβερνησιμότητας ή στην αποσύνθεση του πολιτικού συστήματος αλλά στην αδυναμία στοιχειώδους κάλυψης αναγκών. Το τέλος της ανάγκης για την κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση δημιουργεί και τους όρους μιας νέας αντίληψης για τη συμμετοχή.

Επίσης, επειδή δεν υπάρχουν πια συλλογικά υποκείμενα και κάτι ενιαίο για να εκπροσωπηθεί, έχει διαβρωθεί η ίδια η πολιτική των δικαιωμάτων. Καθώς η δυνατότητα απεύθυνσης σε μια κρατική δομή με όρους διεκδίκησης έχει υποχωρήσει αισθητά, προβάλλει ως μια ενεργή δυνατότητα αντί της εκπροσώπησης με βάση ένα πλαίσιο αιτημάτων η ενεργή συμμετοχή όλων στην αλλαγή της ίδιας της δομής. Αυτή είναι μια διεργασία συγκλονιστική, διότι η απαξίωση και αδυναμία των θεσμών οδηγεί σε μια αντίρροπη τάση δημιουργίας μη κρατικών θεσμών.

Πώς γίνεται σε τέτοιες περιόδους σκληρής κοινωνικής υποβάθμισης θέματα όπως το μεταλλείο χρυσού στις Σκουριές της Χαλκιδικής, τα σκουπίδια στην Κερατέα κ.λπ. να γίνονται πεδία τόσο μεγάλης κοινωνικής απείθειας; Η μάχη είναι κυρίως για τη διεκδίκηση και επανανοηματοδότηση του δημοσίου χώρου και με βάση την ανθρώπινη υπόσταση και αξιοπρέπεια επανακαθορίζεται η σχέση με τα κοινά αγαθά. Το φως, το νερό, η γνώση, όλα τίθενται εκ νέου μπροστά σε μια πολιτική σύγκρουση που θα

καθορίσει τη ζωή. Το διαζευκτικό κρατική ή ατομική ιδιοκτησία χάνει το βάθος του και αρχίζει να πλασιώνεται από την ανάγκη του κοινωνικού. Γι' αυτό η μάχη της απόρριψης των ιδιωτικοποιήσεων πρέπει να αποκτήσει την πολιτική στόχευση μιας συνολικής αλλαγής των όρων της διαχείρισης των κοινών αγαθών.

Η πολιτικοποίηση της χρήσης του νερού, ή ακόμα και του αέρα, στηρίζεται στη βανανυσότητα μιας αποτελεσματικότητας που έχει δείξει τα όριά της. Η κρατική διαχείριση δεν είναι πλέον μονόδρομος, η δημόσια χρήση για πρώτη ίσως φορά αποκτά ένα κοινωνικό συμφραζόμενο. Ο ανοικτός πολιτικός αγώνας που θα αμφισβητεί την κρατική χρήση και θα ζητάει μια νέα νοηματοδότηση, την προώθηση χειραφετικών σχεδίων και την πλήρη αναδιάταξη των κοινωνικών συσχετισμών, έχει καταστεί πλέον αντικείμενο συζήτησης. Αρκεί αυτό για να ανατρέψει θεσμοθετημένα κέντρα εξουσίας, να αλλάξει την αντίληψη της παθητικότητας και να ανατρέψει τη στρατηγική της διάχυσης του φόβου σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις; Σαφώς και όχι.

Η ανάλυση του Richard Day(1) που μας μιλάει για τα νεότερα κοινωνικά κινήματα με έναν τρόπο που δείχνει να κατανοεί τις σύγχρονες διεργασίες σε βάθος, πλέον δεν φτάνει. Πρέπει να διαγνώσουμε τις δυνατότητες μιας συνολικής αντιπαράθεσης που θα οδηγεί σε νέους όρους συγκρότησης, μακριά από την κρατική διευθέτηση. Η κοινωνική αλλαγή, της οποίας τις δυνατότητες αρχίζουμε να αντιλαμβανόμαστε, μας δείχνει ότι υπάρχει η ανάγκη να εκφραστούν οι προσδοκίες τόσο ανόμοιων ταυτοτήτων, χωρίς να μπορεί να υπάρξει ένα κέντρο που θα τις υπαγάγει σε ένα κοινό σχέδιο. Αυτό επίσης σημαίνει ότι μπορούν όλες αυτές οι ταυτότητες μαζί να παράγουν μια νέα συντακτική αποτύπωση.

Πρέπει να αρχίσουμε να στοχαζόμαστε και να πράττουμε στη βάση της γονιμότητας του απροσδόκητου. Το γεγονός ότι έχει οριστικά εκπνεύσει το απόλυτο, αφορά πρωτίστως την ίδια την εξουσία και τον καπιταλισμό ως σύστημα οργάνωσης της ζωής. Η κοινωνική επανάσταση προηγείται της πολιτικής και αλλάζει όλους τους τρόπους κατανόησης του παρόντος, ψηλαφώντας τα πρώτα σημεία

της αλλαγής. Η δομή της κοινωνίας ποτέ δεν θα θεσπιστεί οριστικά, και ακόμη κι όταν αυτό επιχειρείται προκύπτει καταπίεση. Το δόγμα της θάτσερ ότι «Δεν Υπάρχει Εναλλακτική» (There Is No Alternative) διατηρεί μέρος της ισχύος του, αλλά δείχνει για πρώτη φορά και τα όριά του. Καθώς η ουσία του πολιτικού κέντρου αποδομείται κοινωνικά και η λειτουργικότητα του πολιτικού συστήματος επαφίεται στην ενδυνάμωση του κατασταλτικού μηχανισμού, οι ρωγματώσεις δείχνουν να πηγαίνουν πέραν της κραυγής του όχι. Η συνενωτική φύση των κοινωνικών σχέσεων μετατρέπεται σε φοβισμένη απομόνωση, ενώ μια νέα μορφή συμμετοχής μπορεί να διώξει τη διάχυτη αίσθηση της μοναξιάς και της απαξίωσης.

Η ελάττωση της βεβαιότητας για τη μη ύπαρξη εναλλακτικού τρόπου οργάνωσης της κοινωνικής ζωής είναι μια πρώτη αβεβαιότητα στη μεταπολιτική συναίνεση που προσπαθεί να αποπολιτικοποιήσει τους όρους διάρθρωσης της κοινωνικής ζωής. Η ένταση των συγκρούσεων θα πάρει πολλές μορφές και διαστάσεις, όμως από εδώ και πέρα θα παράγονται και εναλλακτικά οράματα ζωής στα οποία θα υπάρχει και μια αίσθηση πάθους. Η πλανητική διεκδίκηση μιας επαναστατικής ομοιομορφίας δεν είναι κάτι που πρέπει να απορρίψουμε επειδή είναι ανέφικτο, αλλά αντίθετα επειδή είναι μια δομή απαξιωμένη με αποτρόπαιες συνέπειες. Οι διαφορετικές δομές και αναζητήσεις μπορούν να παράγουν θεσμικές συνέπειες και να ορίσουν νέα συμφραζόμενα. Κι αυτό διότι δεν υπάρχει κάποια ενιαία ουσία, ούτε αιώνιοι νόμοι που διέπουν το γίγνεσθαι.

Αυτή η διαπίστωση πώς αποκτάει υλική διάσταση τόσο στην άσκηση της εξουσίας, όσο και στην κινηματική πρακτική; Αλλά, κυρίως, πώς μετουσιώνεται ως κοινωνία, ως ζωή; Η αποκήρυξη της κυριαρχίας ως αυθεντίας, η αποκήρυξη της διαίρεσης και του αποκλεισμού ως πεπρωμένων, είναι στοιχεία που δεν συνθέτουν πλέον μια ιδεολογική δομή αλλά πολλές δυνατότητες. Ζούμε το τέλος των δυστοπιών, και αυτό γιατί στην ουσία αντιληφθήκαμε ότι δεν μπορεί να υπάρξει ένα απόλυτα ολοκληρωτικό σύστημα, δεν μπορεί τίποτα να καταργήσει πλήρως το έξω.

Είναι νομίζω ξεκάθαρο ότι δεν μπορούμε να περιμένουμε την έλευση μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνίας για να λειτουργήσουν νέες συνθήκες αλληλεγγύης και αυτοοργάνωσης. Ούτε βέβαια πρέπει να θεωρούμε ότι η επιμονή στην ανάγκη μιας διαρκούς διερώτησης και πάλης για την έννοια της ελευθερίας ως υλικής επιταγής, σημαίνει και ότι δεν μπορεί να υπάρχει οργάνωση και συντονισμός των διαφορετικών κινήσεων της αυτοοργάνωσης. Η κατάρρευση των βεβαιοτήτων πλήττει καίρια την κυρίαρχη προπαγάνδα που επιμένει να διακηρύσσει ότι δεν υπάρχει άλλος εφικτός δρόμος. Η θεωρία όμως της μίας και μόνο εναλλακτικής στηρίζεται στην απαξίωση της συμμετοχής, στον φόβο αλλά και στην αιχμαλωσία του δανειοδοτούμενου.

Η ανάγκη των κινημάτων να δώσουν μια απάντηση οριστικής απεμπλοκής από τις διεργασίες διαπραγμάτευσης με τον κρατικό ιστό, σημαίνει ταυτόχρονα και μια δύσκολη διεργασία δημιουργίας μιας διαρκούς αυτοθέσμησης.

Ο Αλέξανδρος Κιουπκιολής ορθά παρατηρεί το εξής: «το γεγονός ότι στην καθημερινή πρακτική τα υπαρκτά κράτη δικαίου ποδοπατούν θεμελιώδεις κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν συνιστά επιχείρημα για την κατάργησή τους και την κατάργηση των δικανικών εργαλείων εφαρμογής τους»(2). Αυτό που όμως πρέπει να εξεταστεί είναι η ευκολία με την οποία η κυριαρχία διαλύει τους όρους της συγκρότησης του κράτους δικαίου. Αυτό που πρέπει να συλλάβουμε είναι ότι η σύγκρουση είναι πολύ βαθιά, αφορά το σύνολο των δικανικών εργαλείων αλλά επιπλέον και τις ίδιες τις έννοιες. Έννοιες όπως «ανθρώπινα δικαιώματα», «πολίτης», εμπεριέχουν τους όρους ρύθμισης της ένταξης και του αποκλεισμού, αποκτούν νέο περιεχόμενο και πρέπει να μας απασχολήσουν πολύ στην προσπάθεια δημιουργίας μιας νέας θεσμικής συγκρότησης.

Προχωράμε πλέον στην οριστική ρήξη με την εγγελιανή κληρονομιά των κρατικίστικων αντιλήψεων, της ομαδικής ταυτότητας, αλλά όχι με όρους ιδεολογικούς. Κανένας άξονας αγώνα δεν έχει κεντρική θέση στη δομή της αντίστασης. Κοινωνικά κινήματα,

χώροι κοινωνικοί, κινήσεις σε γειτονιές που θα σκιαγραφούν εναλλακτικές και δράσεις δουλεύοντας για την υπονόμηση της προσπάθειας της εξουσίας να ορίσει εκ νέου τους χώρους της καθημερινότητας, τις αξίες και τις υποκειμενικότητες. Η ερώτηση για τη διεκδίκηση της κρατικής εξουσίας είναι που σήμερα καθορίζει τη δυνατότητα ανάπτυξης τόσο πολύπλευρων δράσεων και που δημιουργεί γεγονότα σταθμούς. Έχει οριστικά εκπέσει η αντίληψη που προσυπέγραφε μια ολιστική θεώρηση των κοινωνικών σχηματισμών. Το κράτος έχει ενδυθεί πολλές φορές με τον μανδύα μιας μεταφυσικής οντότητας, ότι έχει δηλαδή πραγματική ουσία και δεν μπορούσε να περιοριστεί απλώς στις λειτουργίες του.

Η λήξη αυτών των αντιλήψεων αλλάζει την προοπτική πάνω στην οποία σχεδιαζόταν η κοινωνικότητα. Το τέλος της σοσιαλδημοκρατικής εκδοχής είναι επίσης μια νέα πολιτικής συνθήκη, κυρίως γιατί καθορίζει την αδυνατότητα αμοιβαίας διείσδυσης του κράτους στην κοινωνία. Η εξουσία απέναντι σε αυτήν την αδυνατότητα απαντά με την επαναφορά ενός κράτους που περικλείει και εξουσιάζει, όμως η συντριβή του κοινωνικού ιστού καθιστά και αυτήν την επιλογή μετέωρη.

Έχουν υφανθεί συνεργατικοί ιστοί που διαχειρίζονται την καθημερινότητα και δεν απευθύνονται στην κρατική δομή. Η κοινότητα αυτή παραμένει ανοικτή και πορώδης, χωρίς κάποιος να μπορεί να διεκδικήσει ένα ενιαίο κέντρο εκπόρευσης ισχύος. Η παντελής έλλειψη συγκροτημένου εξουσιαστικού σχεδίου οφείλεται και στην ανάδυση ενός νέου μη νεωτερικού υποκειμένου. Ενώ υποκειμένου χωρίς την επιβαλλόμενη σταθερότητα της ταυτότητας και την ιδεολογική ενότητα, αλλά με ανοιχτό δίαυλο επικοινωνίας με κάθε κοινωνική κίνηση που οργανώνεται οριζόντια και άμεσα, ακόμα και όταν παλινωδεί. Διότι η σκληρή πολιτική ατζέντα της διαρκούς έντασης και της κατάστασης εξαίρεσης δημιουργεί μια καθημερινότητα που δεν μπορεί να αγνοηθεί, αντανakλαστικά που στοχεύουν στην αποδιοργάνωση της σύνθεσης αυτής της πολλαπλότητας. Άρα, το υπό συγκρότηση πολιτικό ρεύμα της αντίστασης πρέπει να θέτει όρους πολιτικής

συγκρότησης και θεσμικής, συντακτικής κίνησης που θα οδηγούν σε μια ευθεία προγραμματική και κινηματική αντιπαράθεση με το υπάρχον εξουσιαστικό πλαίσιο αναφοράς.

Η ριζοσπαστικοποίηση της δημοκρατίας ως ένα κοινωνικό μέτωπο που θα πηγαίνει πέρα και εκτός του κράτους, είναι μια πρώτη απόπειρα ενοποίησης των διάσπαρτων κινήσεων που αισθάνονται τον πνιγμό της αυταρχικοποίησης. Ενώ εξακολουθούν να παράγονται γύρω μας συμβάντα που ανατρέπουν κατεστημένες αντιλήψεις και δομές, είναι φανερό ότι καμιά πρακτική του παρελθόντος δεν μπορεί να δώσει λύση. Η ανοικτότητα της κοινωνικής πραγματικότητας καθίσταται το πεδίο όπου αναδύονται ασύλληπτοι δεσμοί και δυνατότητες θεσμών. Η αναζήτηση της αυτονομίας και του αυτεξούσιου διατρέχει την ρωγμάτωση στη στρατηγική του φόβου που πρεσβεύουν οι διαρκείς αραβικές εξεγέρσεις, αλλά ταυτόχρονα, για πρώτη ίσως φορά, αφορούν καθοριστικά στη διάπλαση των όρων του βίου. Ο μονισμός και η μονοφωνία του παρόντος δεν περιμένει μια μεγάλη αφήγηση για να σπάσει, αλλά την κατανόηση και δράση στο πλαίσιο των πολλών μικρών στιγμών που αρνούνται να ανταποκριθούν σε αυτήν την γκρίζα πραγματικότητα.

Γνωρίζουμε ότι όσο και αν θέλουμε συλλογικές ουτοπίες, αυτές δεν μπορούν να παραχθούν πλέον ως θεωρητικά θέσφατα, αλλά θα προκύψουν σαν μια μακρά διαδικασία οικοδόμησης της σύγχρονης αλληλεγγύης και της νέας συμμετοχής. Δεν υπάρχουν πλέον ηγεμονικές δυνάμεις που μπορούν να παράγουν τους ορισμούς της ζωής. Αντίθετα, υπάρχει η αναζήτηση του μέλλοντος σε ένα δραστήριο, εκρηκτικό και πολλαπλά βλάσφημο παρόν, η διακρίβωση ότι υπάρχουν ήδη δραστηριότητες που κυοφορούν νέες, εναλλακτικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης, συνεργασίας και τρόπους ύπαρξης. Το πλήθος δεν μπορεί να διεκδικήσει παραγόμενες πλειοψηφίες, ούτε τελεολογικές στοχεύσεις, αλλά μπορεί να παράγει διαρκώς νέες συνθήκες οργάνωσης χωρίς ηγεμονισμούς, καθώς συγκροτείται από πολλές δρώσες μειοψηφίες. Δημιουργώντας εναλλακτικούς κοινωνικούς χώρους, δίνουν χώρο στη συγκρότηση ενός νέου κοινωνικού υποκειμένου.

1. *Richard Day, Το τέλος της ηγεμονίας, εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα.*
2. *Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Πολιτικές της ελευθερίας, εκδ. Εκκρεμές, σελ. 143*

Το παρόν κείμενο δημοσιεύτηκε στο Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14.

Φουκώ: Για τη λαϊκή δικαιοσύνη

Μισέλ Φουκώ – Εκδόσεις Εξάρχεια

Φιλήμονας Πατσάκης

Καθώς πήρα στα χέρια μου το βιβλίο του Φουκώ για τη λαϊκή δικαιοσύνη μου ήρθε στο νου η έκδοσή του από το περιοδικό «Μαρμίτα». Η προσπάθεια του Γιάννη Μπουκετσίδα μετουσιώθηκε σε μια επιτυχία που στηριζόταν κυρίως στο εσωτερικό του κειμένου. Αυτή εδώ η έκδοση είναι σαφώς πιο καλαίσθητη και με την εισαγωγή του Στέφανου Ροζάνη αποκτά ιδιαίτερο βάθος. Γιατί όμως κάποιος να μπει στον κόπο να πάρει αυτό το βιβλίο; Θα πρέπει να τονίσω ότι είναι σήμερα που το συγκεκριμένο βιβλίο δείχνει πολύ επίκαιρο και κυρίως αναδεικνύει ένα σημαντικό μέρος της προβληματικής του Φουκώ. Θα ήθελα όμως, πριν επεκταθώ σε αυτά τα θέματα, να θίξω μια ιδιαίτερη συνθήκη που αναδύεται από τις γραμμές του βιβλίου.

Ο Φουκώ σε όλη την έκταση του συγκεκριμένου κειμένου αμύνεται και απολογείται, αν και ευτυχώς παραμένει απόλυτα προσηλωμένος στην κριτική του σκέψη, απέναντι σε μια απίθανη μαρξιστική προβληματική. Διαβάζουμε λοιπόν πως «Είναι αναγκαίο να υπάρχει μια οργάνωση για να ρυθμίσει την κατεύθυνση της λαϊκής

δικαιοσύνης και να τις δίνει προσανατολισμό. Στην περίπτωση της κινέζικης επανάστασης ο θεσμός αυτός ήταν ο κόκκινος στρατός»(!) Η αντίληψη που ορίζει τη λαϊκή δικαιοσύνη, όπως και κάθε τι το λαϊκό με όρους κρατικής και κομματικής αναγκαιότητας, στην αρχή φαίνεται πλήρως αναχρονιστική και βαθιά αντιδραστική και σαφώς είναι. Όμως καθορίζει ένα πλαίσιο ερωτημάτων και διαχωρισμών που κάνει το κείμενο ακόμα πιο ελκυστικό.

Ο Φουκώ ασχολείται με την προβληματική της τρέλας κατά τη μετάβαση από την Αναγέννηση στην κλασική εποχή, την προβληματική της ποινής από την κλασική εποχή στη νεωτερικότητα και την προβληματική της σεξουαλικότητας από την αρχαιότητα στην εποχή του Χριστιανισμού. Ο Φουκώ εξετάζει τις προβληματικές αυτές ως παραδείγματα ανάλυσης της εξουσίας. Μόνο μέσα από την εξέταση αυτή σκιαγραφείται η ιστορία του σκέπτεσθαι με τις ριζικές τομές της και τα ρήγματα και κατά συνέπεια διαμορφώνονται οι κατάλληλες συνθήκες για τη ριζική κριτική του Λόγου και της μεταφυσικής.

Το τρελοκομείο, η φυλακή και η κλινική αποτελούν μέρη της άρθρωσης του αποκλεισμού.

Για τον Φουκώ, όσοι γεννιούνται στη μεθόριο δεν χωράν σε σχέδια και δεν έχουν προοπτικές επιβίωσης. Αυτό το θεωρητικό σχήμα σήμερα έχει επεκταθεί σε μια νέα θεωρία της εξαίρεσης. Στη βάση αυτή, είναι απόλυτα κατανοητή η αρνητική θέση του Φουκώ, στο βιβλίο που εξετάζουμε, απέναντι στη συγκρότηση ενός λαϊκού δικαστηρίου. Το ζητούμενο δεν είναι μια άλλη εξουσία με τη διατήρηση μιας νέας μορφής αποκλεισμού, αλλά η διάλυση της έννοιας του δικαστηρίου ως λόγου αφομοιωτικού, ως ομογενοποιητικού μηχανισμού, ως έκφραση της εξουσιαστικής δομής.

Στη λογική που αναπτύσσει ο Φουκώ, δύο έννοιες κυριαρχούν: η επιμέλεια του εαυτού που προσφέρει τη δυνατότητα να αναγνωρίσουμε τη σωματικότητα των ποινών και η έννοια του αυτοπροσδιορισμού, εμείς θα λέγαμε του αυτεξουσίου.

Ο ιστορικός άνθρωπος ως ολότητα δυνατοτήτων μπορεί πλέον να αυτοπροσδιοριστεί, χωρίς να χρειάζεται να κατασκευαστεί ένα πλαίσιο υπερβατικών νόμων στους οποίους πρέπει να υπακούει. Όπως σωστά επισημαίνει ο Ροζάνης, «η δομή του νόμου επικρατεί ως αναμφισβήτητο κοινωνικό θεμέλιο». Ο Φουκώ θεωρεί ότι το νόμο ως μια πολιτική τεχνολογία και το δικαστικό θεσμό ως μέρος ενός συνεχούς μηχανισμού που ορίζουν ένα κανονιστικό μέρος και ορίζουν κοινωνικές θεσμίσεις και αιτιακούς δεσμούς. Η εξουσία, ως παραγωγική δύναμη, συνδέεται άρρηκτα με το σώμα, δηλαδή με τις κοινωνικές αιτιακές σχέσεις. Επιπλέον, ως παραγωγική δύναμη μέσω των πειθαρχικών τεχνικών, διαμόρφωσε το νεωτερικό υποκείμενο, το πειθαρχημένο άτομο. Ξέροντας ότι η δημιουργία ενός μηχανισμού εσωτερίκευσης κοινωνικών ενοχών και φόβου είναι στην ουσία η βιοποικιλία της εξουσίας, δεν πείθεται για την ανάγκη συγκρότησης ενός δικαστικού λαϊκού θεσμού. Λέει ότι «η πράξη της λαϊκής δικαιοσύνης είναι ανοιχτά αντιδικαστική και αντιτίθεται στην ίδια τη μορφή του δικαστηρίου». Εδώ, για μένα, είναι και το ζουμί του βιβλίου, η διαχρονικότητά του.

Το σύγχρονο του αιτήματος των αντιθεσμών, μια κοινωνία που αυτοστοχάζεται πρέπει να μπορεί να αντιμετωπίζει τέτοια ζητήματα. Το τέλος της διάκρισης των εξουσιών έχει τοποθετήσει το δικαστήριο στο κέντρο της εξουσιαστικής οριοθέτησης, η μάχη με αυτό είναι καθοριστική για τη συγκρότηση άλλων δυνατοτήτων.

Η εναντίωση στην τεχνολογία του αποκλεισμού, της κατάστασης εξαίρεσης, μπορεί να στηριχθεί στη διάλυση των εξής αντιπαραθέσεων: Τη διάκριση αυτών που επιτρέπεται απέναντι σε αυτά που απαγορεύεται, τη διάκριση αυτού που θεωρείται λογικό απέναντι σε αυτό που θεωρείται παράλογο, και τη διάκριση του αληθούς από το ψευδές. Μπορεί ίσως να φαίνεται περίεργο αν δεν υπάρχουν αυτές οι διακρίσεις, αλλά υπάρχουν δύο επίδικα, πρώτον η σχετικότητα τέτοιων λόγων και δεύτερον η θεσμική τους υποβολή που οριοθέτησε την εξουσιαστική δομή. Οι νέες αμεσοδημοκρατικές δυνατότητες πρέπει να στοχεύσουν στον πυρήνα της εξουσιαστικής συγκρότησης και να βρουν τους όρους

υπέρβασης αυτών των αντιπαραθέσεων και συγκρότησης νέων σωμάτων που δεν θα συγκροτούν δικαστήρια. Διαβάστε οπωσδήποτε αυτό το βιβλίο που συμβάλλει τα μέγιστα προς αυτήν την κατεύθυνση.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη

εισαγωγή: Στέφανος Ροζάνης

michel foucault

ΞΑΡΧΕΙΑ

Άμεση Δημοκρατία: Στην Ουσία της Ύπαρξης

Φιλήμονας Πατσάκης

Βιώνουμε μια βίαιη αλλαγή των όρων συγκρότησης τόσο της ζωής όσο και της ταυτότητας. Το πρωτόγνωρο στηρίζεται στα εξής συμβάντα: στη λαίλαπα του τρόπου διαχείρισης της κρίσης, που καταδεικνύει μια βαθύτερη τομή, μια συστημική κρίση, στον Δεκέμβρη, και στις δυνατότητες που ανέδειξαν οι πλατείες, δυνατότητες που φτάνουν μέχρι τη ριζική αναθεώρηση του εξουσιαστικού παραδείγματος. Το κοινό νήμα των πλατειών στην Βόρεια Αφρική και την μεσόγειο είναι οι οδύνες της γέννησης μιας ριζοσπαστικής δημοκρατίας. Θα προσπαθήσουμε να θέσουμε κάποια στοιχεία που καθιστούν την άμεση δημοκρατία όχι μια πρόταση διακυβέρνησης αλλά ένα συνολικό πρόταγμα ανατροπής. Η άμεση δημοκρατία είναι μια συνολική ρωγή στην ίδια την έννοια του πολίτη, είναι η στιγμή του οριστικού τέλους της νεωτερικής αντίληψης για το κράτος. Το κράτος σήμερα θεωρεί ότι οι συγκρούσεις έχουν τελειώσει και ενεργεί τοποθετώντας τις στη σφαίρα του ποινικού αδικήματος. Αυτό όμως στρέβλωσε την τελευταία αρχή της κρατικής συγκρότησης, απελευθερώνοντας ένα κρίσιμο κοινωνικό δυναμικό. Άλλωστε ο Μακιαβέλι έχει δίκιο όταν θεωρούσε ότι οι όροι διατήρησης της απροσδιοριστίας στην ιστορία είναι όροι διασφάλισης της ελευθερίας.

Το σημερινό σύστημα παραγωγής ταυτοτήτων έχει στη βάση της ιδεολογικής του συγκρότησης τον Χομπς. Παίρνει δηλαδή μια αξιωματική θέση ότι «ο άνθρωπος είναι λύκος για τον συνάνθρωπό του» και με βάση αυτή την ιδεολογικοποιημένη αλήθεια παράγει το νέο κοινωνικό συμβόλαιο. «Εξουσιοδοτώ αυτό το άτομο ή συνέλευση ατόμων και απεμπολώ το δικαίωμά μου να αυτοκυβερνώμαι υπό τον όρο ότι και εσύ θα απεμπολήσεις το

δικαίωμά σου και θα εξουσιοδοτήσεις το ίδιο άτομο ή ομάδα», αναφέρει ρητά ο Χομπς στον Λεβιάθαν (κεφ. 17). Η άμεση δημοκρατία έρχεται να αλλάξει την ίδια την έννοια του φυσικού δικαίου και τη βασική της πολιτική αιχμή που ήταν η εξής: «ο νόμος είναι ένα ανθρώπινο τέχνημα, αυστηρά εξωτερικό προς τον καθένα που ούτε αλλάζει, ούτε μεταβάλλει, ούτε μορφοποιεί τα άτομα των οποίων εγγυάται μόνο την ειρηνική συνύπαρξη». Αυτό ακριβώς το σημείο, στο οποίο κάποιοι φιλελεύθεροι διέγνωσαν ψήγματα ελευθερίας, είναι και το μείζον σημείο ρήξης για τα κινήματα των πλατειών. Διότι ο νόμος δεν είναι μια εξωτερική συνιστώσα που διασφαλίζει την αυθεντία της εξουσιαστικής δομής αλλά μια ρέουσα συνθήκη σε διαρκή αναθεώρηση.

Ερχόμαστε λοιπόν να αντιπαρατεθούμε ριζικά στην αντίληψη του Ντεκάρτ ότι «πρέπει να προτιμούμε να αλλάξουμε τις επιθυμίες μας παρά την τάξη του κόσμου», πλέον αντιλαμβανόμαστε ότι μόνο η ανατροπή της τάξης του κόσμου μπορεί να δώσει τους όρους μιας ευρύτετης ελευθερίας και να θεσπίσει μια νέα ελπίδα ευτυχίας. Ο Χέγκελ παραφράζει κάπως τον Ντεκάρτ όταν λέει ότι για να συγκροτηθεί ως αυτόνομη η βούληση οφείλει να αρνηθεί την πολλαπλότητα των επιθυμιών της προς όφελος της καθολικότητας του νόμου. Η ιστορία περατώνεται ενσωματωμένη σε ένα σύστημα και έτσι η ιστορική αναγκαιότητα εισάγεται στον πολιτικό βίο εκτοπίζοντας το αυτεξούσιο. Ο Ρουσσώ εγκαινιάζει την ταύτιση και ταυτόχρονα το διαχωρισμό ανθρώπου-πολίτη. Άλλωστε στο συμβόλαιό του, τα δύο συμβαλλόμενα μέλη υποχρεούνται να υπακούουν τους συμφωνημένους νόμους και να συγκροτήσουν το πολιτικό σώμα. «Αρχίζουμε να είμαστε καθεαυτό άνθρωποι αφού πρώτα γίνουμε πολίτες». Όμως εδώ εισέρχεται ένας ιδιότυπος αποκλεισμός, ο ορισμός του πολίτη είναι νομικός και είναι μέρος της εξουσιαστικής απόφασης. Η εκπροσώπηση δημιουργεί τους όρους μιας συνολικής εκχώρησης των δυνατοτήτων της ελευθερίας.

Η άμεση δημοκρατία δεν πρέπει να λειτουργήσει απλώς ως άλλη μια συνιστώσα εκπροσώπησης αλλά να δώσει μια συνολική μάχη νοήματος ενάντια σε μια επιβεβλημένη παθητικότητα, να διαλύσει

τη δυνατότητα συναίνεσης, να αποβάλει την έννοια του πολίτη, καθιστώντας τον αποκλεισμό αδύνατο. Μια καθολική συμμετοχή, ένας διάλογος διαρκής, όμως όλα αυτά με βάση τη δράση, με βάση τις διαρκείς αυτοθεσμίσεις. Γιατί άραγε να διαφωνήσεις με τον Λοκ που πίστευε ότι η κοινωνία βασίζεται στην έμπρακτη συναίνεση των πολιτών και ότι το άτομο δεν οφείλει τίποτα στην κοινωνία αλλά η κοινωνία τα πάντα στο άτομο; Άλλωστε, πίστευε στην εξέγερση εάν οποιοσδήποτε όρος του συμβολαίου αθετηθεί από την εξουσία. Όμως ο Λοκ στηρίζει το φυσικό του δίκαιο στο δικαίωμα στην ιδιοκτησία και στη βάση της αναγνώρισης ενός σώματος πολιτών. Δεν μπορούμε πια να δεχόμαστε τους όρους ενός φυσικού δικαιώματος που λειτουργεί ως αξίωμα επαλήθευσης των εξουσιαστικών δομών.

Αποδείχθηκε ότι το κίνημα των πλατειών δεν είναι απολίτικο, όπως κάποιοι εικάζουν, αλλά είναι μετα-πολιτικό μακριά από ιδεολογικές αυταρέσκειες, και κάθε είδους αίσθηση πρωτοπορίας, είναι η πρώτη πηγή αναζήτησης της αυτοθέσμησης, του αυτεξούσιου. Τα κινήματα δεν μπορούν να καθοδηγούνται ή να απορρίπτονται επειδή δεν φαίνεται να ακολουθούν οικεία μοντέλα. Η αυτοοργάνωση και η προσπάθεια σφυρηλάτησης δεσμών ανάμεσα σε κινήματα, η προσπάθεια επανάκτησης του δημόσιου χώρου μέσα από τις τοπικές αυτοθεσμίσεις είναι μια πρώτη προοπτική ρήξης. Αντί να λαχταρούμε την ολιστική κοινωνία, πρέπει να κατανοήσουμε τα κινήματα και τις αυτοθεσμίσεις ως πολλαπλότητες, να μιλάμε για τις επερχόμενες κοινότητες στον πληθυντικό. Η συντακτική εξουσία των κινήματων είναι μια δομική ανατροπή, μια οικοδόμηση εναλλακτικών που ορίζει μια έξοδο, μια συνειδητή απόσυρση, μια θεμελιακή αποχώρηση που συνίσταται σε μια μαζική λιποταξία από το κράτος.

Η πρόσφατη κρίση δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία, ούτε αποτελεί ακόμα έναν οικονομικό κύκλο. Το τέλος των καπιταλιστικών υποσχέσεων δεν μπορεί να διαγνωστεί απλώς στην αδυναμία παραγωγής ευημερίας αλλά και στη συνολική έλλειψη κάθε δεσμευτικού πλαισίου που μπορεί να συγκροτεί μια οποιαδήποτε συναίνεση. Αυτό οδηγεί την κρίση ενσωμάτωσης-εκπροσώπησης σε

πρωτοφανή επίπεδα. Τα κόμματα αδυνατούν να παίξουν ακόμα και το ρόλο του διαλόγου εξουσίας-κοινωνίας. Είναι μια κρίσιμη στιγμή που ορίζει το τέλος των συνδικαλιστικών διεκδικήσεων, όπως τις γνωρίσαμε.

Οι κομματικοί σχηματισμοί λειτουργούσαν προσπαθώντας να εντάξουν ένα σύνολο διαφορετικών ταυτοτήτων, και το κυριότερο, κινήματων, σε ένα κοινό ιδεολογικό πλάνο. Μόνο μια αποϊδεολογικοποιημένη δομή μη εκπροσώπησης μη ενσωμάτωσης, με αναφορά σε μια σύγχρονη αμεσοδημοκρατική οργάνωση του παρόντος μπορεί να μπολιάσει την οργή με μια αντισυστημική πνοή. Όλες οι θέσεις των κοινωνικών κινήματων, των τοπικών αυτοθεσμίσεων, των κοινωνικών κέντρων των λαϊκών συνελεύσεων και άλλων μορφών που θα λειτουργήσουν στο πλαίσιο της άμεσης δημοκρατίας δεν μπορούν να προβάλλονται σε ένα προεπιλεγμένο πεδίο θεώρησης αλλά σε πολλά ολοκληρωμένα ισότιμα πεδία θεώρησης.

Η δομή δεν είναι οργανωτικό ζήτημα, αλλά βαθιά κοινωνικό, μέρος μιας συνολικής κοινωνικής απεύθυνσης. Το κόμμα, ως λαϊκή οργάνωση και μακρόπνοο γενικό στρατηγείο, έχει ξεφτίσει οριστικά. Ένα τέτοιο κόμμα ήταν αναγκασμένο να λειτουργεί δημιουργώντας ολότητες. Όμως και κάθε απόπειρα να εμφανιστεί μια διαφορετική εικόνα από κομμάτια της άλλης αριστεράς εξαντλείται τελικά σε διαφορετικές ερμηνείες του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, σε διαφορετικές θεωρήσεις της εκλογικής συμμετοχής. Η άμεση δημοκρατία είναι η μορφή που μπορεί να συναντηθεί με την κίνηση των κοινωνικών τευτονικών πλακών, που μπορεί να αποτελέσει τη μοναδική κοινωνική αντιπολίτευση. Η διαρκώς αυξανόμενη ισχύς αυτοθεσμίσεων που στηρίζονται στην ανακλητότητα, στον μη ιδεολογικό πυρήνα, στη μη ένταξη σε έναν μηχανισμό είναι μηνύματα από το αύριο. Ενώ μέχρι τώρα οι οργανώσεις δομούνταν από μια πίστη ότι γνώριζαν επακριβώς τι πρέπει να γίνει και ποιος πρέπει να το κάνει άρα η συμμετοχή ήταν μια απλή επικύρωση, σήμερα αυτές οι βεβαιότητες μετράνε τις συντριβές τους και είναι η ώρα που πρέπει να αφεθεί ο λόγος στους ίδιους τους κοινωνικούς δράστες.

Υπάρχουν δύο σημεία που καθιστούν την άμεση δημοκρατία τόσο

επιτακτικά επίκαιρη: το πρώτο είναι ότι η αντίσταση οφείλει πλέον να κινηθεί χωρίς να αναπαράγει τη φαντασίωση του τελικού συμβάντος μιας ολιστικής αλλαγής (επανάσταση) και το δεύτερο ότι δεν υπάρχει κάτι ενιαίο να εκπροσωπηθεί. Η επίδειξη αλληλεγγύης κατά μήκος όλων των αξόνων της καταπίεσης σημαίνει ότι καμιά ιδιαίτερη μορφή ανισότητας δεν μπορεί να προβληθεί ως ο κεντρικός άξονας του αγώνα. Στην άμεση δημοκρατία ενυπάρχουν οι δυνατότητες μιας τόσο ευρείας κοινωνικής αλλαγής που δεν μπορούμε να τη διαγνώσουμε προσκολλημένοι στα υπάρχοντα παραδείγματα. Η άμεση δημοκρατία στηρίζεται στην αδιαμεσολάβητη παρουσία, στην πολλαπλότητα των στόχων, στη δημιουργία συναρθρώσεων με βάση τη δράση στους χώρους εργασίας, στις τοπικές συνελεύσεις, στα κενά του κοινωνικού ιστού (άνεργοι, μετανάστες), και αυτή η απαίτηση δεν απορρέει από την υπόθεση μιας εργατικής τάξης ή ενός λαού **αλλά τουναντίον από την εξαφάνιση κάθε τέτοιας υπόθεσης. Η άμεση δημοκρατία διαλύει το υποκείμενο από το οποίο η ιδεολογία απαιτεί έναν συγκεκριμένο τρόπο δράσης και απευθύνεται στην ουσία της ύπαρξης.**

Δεν είναι μια διαδικασία λήψης των αποφάσεων, είναι μια πολιτική απόφαση επανερμηνείας όλων των ορισμών της εξουσίας, είναι ο μονόδρομος του αυτεξούσιου. Με το να δημιουργηθούν συνθήκες καθολικής συμμετοχής μακριά και έξω από τα κρατικά συμφραζόμενα, μακριά από ιεραρχικές δομές και παγιωμένες ταυτότητες σπάνε και όλοι οι δεσμοί της αφομοίωσης δημιουργώντας το ανοιχτό πεδίο της άρνησης. Χωρίς ένα ηγεμονικό κέντρο αρθρωμένο με τους μηχανισμούς της πειθαρχίας, δεν υπάρχει τρόπος να δομηθεί η κυριαρχία είτε με την κρατική της μορφή είτε με τον κομματικό της προσδιορισμό. Τίποτα δεν είναι σήμερα πιο σημαντικό από τη σύνδεση και υπεράσπιση των αυτόνομων κοινοτήτων και κινημάτων, τη δημιουργία ενός χώρου που η εξουσία δεν θα μπορεί πλέον να εκφράζεται ως αυθεντία. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι το τέλος του κοινωνικού συμβολαίου δημιουργεί συνθήκες πλήρους επαναπροσδιορισμού όλων των πολιτικών ορισμών και τη νέα αναζήτηση των όρων της ανθρώπινης ευτυχίας στην απόλυτη συμμετοχή.

«Εμείς» του Γιεβγκιένι Ζαμιάτιν – Εκδόσεις Εξάρχεια

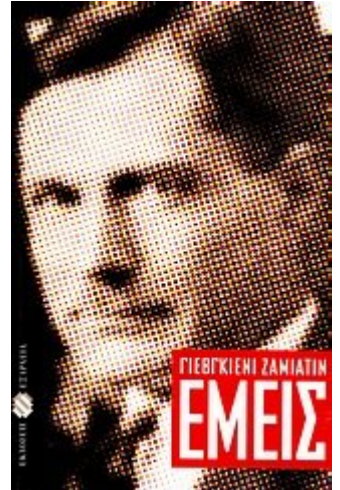
Φιλήμονας Πατσάκης

Ήξερα ότι ήταν ο καμβάς του «1984» του Όργουελ, ήξερα ότι εφόσον γράφτηκε το 1927 ήταν, στην ουσία, ένα έργο πρόβλεψης του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού και ουσιαστικής αποτύπωσης των προσωπικών διαψεύσεων του συγγραφέα, αλλά δεν ήξερα ότι θα διάβαζα ένα κείμενο σημαντικής λογοτεχνικής αξίας. Υπερβαίνει πολλά στερεότυπα και όπως κάθε καλό βιβλίο παράγει πολλαπλές αναγνώσεις και δημιουργεί ερωτήματα αναστοχασμού. Ελευθερία, αγάπη, πανοπτικό, ευτυχία, ταύτιση ατόμου-κράτους, ρομαντισμός, μηχανιστικός ορθολογισμός, η ιδεολογία της προόδου, η θεοποίηση της ιστορίας, η απόδειξη της αποτυχίας του μαρξισμού ως ιδεολογικού σώματος, όλα σε ένα λογοτεχνικό έργο ποιητικής ομορφιάς.

Ο Ζαμιάτιν δεν υπηρετεί απλώς μια ιδέα αλλά δημιουργεί ένα παλλόμενο λογοτεχνικό σύνολο. Όταν λέει ότι η λογοτεχνία δεν μπορεί να είναι έργο φιλόπων και αξιόπιστων αξιωματούχων αλλά τρελών, ερημιτών, αιρετικών οραματιστών, επαναστατών και σκεπτικιστών, δεν εκδηλώνει απλώς μια δικαιολογημένη πικρία για τη λογοκρισία αλλά παίρνει θέση. Μια θέση που συμπαρασύρει το σύνολο της θεωρίας της λογοτεχνίας. Πέρα από την εμπορευματοποίηση της γραφής και την επιστημονικοποίηση του επαγγέλματος του συγγραφέα, εμείς θέλουμε να κάνουμε μια άλλη προσέγγιση. Να δούμε μέσα από τις σελίδες των έργων να αναδύεται μια διττή ελευθερία, η ελευθερία του έργου από τις επιδιώξεις του συγγραφέα και η ελευθερία των φωνών των ηρώων

του βιβλίου από το εξουσιαστικό πλαίσιο κάθε εποχής. Ενώ σήμερα επενδύονται πολλά στην ανάγκη η λογοτεχνία να γίνει το όχημα κατασκευής ταυτοτήτων σε μια διευρυμένη παθητικότητα, εμείς καλούμαστε να ασχοληθούμε με ό,τι δραπετεύει από αυτές τις δομές και με ό,τι ανιχνεύει άλλους δρόμους.

Εδώ ο Ζαμιάτιν κάνει κάτι υπέροχο. Το βιβλίο του ξεκινά με τη γραφή. Ο ήρωάς του, ο D-503, αποτυπώνει τα πάντα σε ένα ημερολόγιο. Αυτό από μόνο του συνιστά μια έξοδο ιδιωτικότητας στο ασφυκτικό πλαίσιο που ζει. Η γραφή είναι μια πράξη έκφρασης μιας εσωτερικής αναζήτησης, μια έκφραση της μοναξιάς. Ο Όργουελ βλέποντάς το αυτό πιο έντονα, θα πει στο «1984», δανειζόμενος το εύρημα του Ζαμιάτιν, ότι η γραφή είναι παράνομη. Όσο για την υπόθεση, σας είναι εν πολλοίς γνωστή. Το Μονοκράτος, ο ασφυκτικός έλεγχος επί της ζωής, μια ζωή διαρκώς διάφανη, η καθυπόταξη του διαφορετικού μέσω της ποινικοποίησής του, η διαρκής αναπαραγωγή της συναίνεσης με βάση το φόβο. Ο Ζαμιάτιν οριοθετεί ένα «εκτός» με βάση ένα τείχος, ένα τείχος που διαχωρίζει την κοινωνία από κάθε έννοια του φυσικού. «Οι τοίχοι, οι τοίχοι είναι η βάση καθετί ανθρώπινου».

Ο Ζαμιάτιν δεν κάνει κριτική σε κάποιο καθεστώς αλλά σε αρχές και μορφές οργάνωσης που καταργούν την ελευθερία στο όνομα μιας ιστορικής αναγκαιότητας. Κάνει μια συνολική κριτική στις κοινωνίες ελέγχου, τοποθετεί εκ νέου την ελευθερία στο πλευρό της ευτυχίας, ταυτίζει την ανάγκη για αλήθεια της επιστήμης στο πλαίσιο των θρησκευτικών δογμάτων και επανεξετάζει την παραγωγή της ατομικότητας ως πολιτική πράξη. Τα έργα των Ζαμιάτιν, Όργουελ, Χάξλεϋ, Λε Γκεν, Σπίνραντ, αποτελούν μια επιτομή δυστοπιών απορρόφησης του ατόμου από το μεγαμηχανισμό του κράτους, απώλειας της ελευθερίας προς όφελος μιας απρόσωπης εκπροσώπησης, της απονέκρωσης της συνείδησης μέσω ενός συγκινησιακού συμβολισμού και τέλος της πανταχού παρούσας τεχνολογίας ως μέσον διασφάλισης της ιεραρχίας και της

επιβολής της ομοιογένειας.

Ο Ζαμιάτιν χλευάζει την ταύτιση ευτυχίας και επιβίωσης και αναρωτιέται αν μετά το τέλος της πείνας έχει έρθει η σειρά της αγάπης. Άραγε, γιατί το σύνολο των δυστοπιών αναφέρονται στον κομμουνισμό; Διότι ο υλιστικός αυτός μεσσιανισμός, οδήγησε στη θεοποίηση της ιστορικής ροής και εξοβέλισε τον άνθρωπο από τη δράση συντρίβοντάς τον. **Οι ουτοπίες υπέθεταν ότι τα συμφέροντα του ανθρώπου και του κράτους συμπίπτουν και ότι είναι αδιανόητη η μεταξύ τους σύγκρουση. Οι ουτοπίες ξέχασαν ότι η κοινωνία είναι ένας ζωντανός οργανισμός και ότι η οργάνωσή της πρέπει να είναι έκφραση ζωής και ελευθερίας και όχι αδυσώπητη δομή.** Η οργάνωση της κοινωνίας είναι μια πολιτική έκφραση των δυνατοτήτων της. Λέει κάπου ο D-503: «κάποιος να τους πει μια για πάντα τι είναι ευτυχία και έπειτα να τους αλυσοδέσει σε αυτήν». Ο Ζαμιάτιν ορίζει τα ερωτήματα που η σημερινή κοινωνία αγωνιωδώς αναζητά.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1